

René Descartes

**DESPRE
PASIUNILE SUFLETULUI**

Traducere de *Andreea Năstase*

ANTET

Redactor: Nicolae Năstase
Tehnoredactare computerizată: Cristina Antonescu
Coperta: Andreea Năstase

ISBN: 978-973-636-509-6

Partea întâi

Despre pasiuni în general și, cu acest prilej, despre întreaga fire omenească

I. Ceea ce este pasiune față de un subiect este întotdeauna acțiune în altă privință

Nicăieri nu se vede mai bine în ce măsură sunt defecuoase științele pe care le-am moștenit de la antici decât în scrierile lor despre pasiuni; căci, deși este o materie a cărei cunoaștere a fost urmărită întotdeauna cu ardoare, și cu toate că nu pare să fie dintre cele mai dificile, întrucât fiecare o simte înlăuntrul său, ceea ce ne învață anticii este atât de puțin, și în cea mai mare parte atât de greu de crezut, încât nu pot trage nădejde să mă apropiu de adevăr decât dacă mă îndepărtez de cărările străbătute de ei. Acesta este motivul pentru care aici sunt obligat să mă exprim ca și cum aș trata o chestiune de care nimeni nu s-a atins înaintea mea. Pentru început, voi considera că tot ceea ce se face ori se întâmplă pentru prima dată este denumit în general de către filozofi o pasiune din perspectiva căruia subiectului căruia i se întâmplă și acțiune din punctul de vedere a celui care face să se întâmple; astfel că, deși agentul și subiectul sunt adesea foarte diferiți, acțiunea și pasiunea constituie întotdeauna unul și același lucru, care poartă două nume din cauza celor două entități la care îl putem raporta.

II. Pentru a cunoaște pasiunile sufletului trebuie să deosebim funcțiunile sale de acelea ale trupului

De asemenea, consider că nu remarcăm defel că nu există nici un subiect care să acționeze mai direct asupra sufletului nostru decât trupul de care este legat și, prin urmare, trebuie să ne gândim că ceea ce în suflet este o pasiune, în trup este, de obicei, o acțiune; astfel că nu există cale mai bună pentru a ne cunoaște pasiunile decât prin cercetarea diferenței dintre suflet și trup, ca să aflăm căruia dintre ele trebuie să-i atribuim fiecare funcțiune.

III. Ce regulă trebuie să urmăm în acest scop

Nu vom întâmpina mari dificultăți dacă vom ține minte că tot ceea ce simțim ca fiind în noi, dar vedem că s-ar putea găsi și în corpuri cu totul neînsuflețite, nu trebuie atribuit decât corpului nostru; dimpotrivă, tot ceea ce este în noi, dar nu putem concepe nicidecum că ar putea aparține unui corp, trebuie să fie atribuit sufletului nostru.

IV. Căldura și mișcarea membrelor purced de la corp, iar gândurile de la suflet

Astfel, din cauză că nu concepem defel că trupul ar gândi cumva, avem motive întemeiate să credem că toate felurile de gânduri care sunt în noi aparțin sufletului; și, întrucât nu ne îndoim că există corpuri neînsuflețite care se pot mișca în tot atâtea moduri sau chiar mai multe decât ale noastre, și care au tot atâta căldură sau chiar mai multe (ceea ce dovedește experiența în privința flăcării, care de una singură are mai multă căldură și mișcare decât oricare

dintre membrele noastre), trebuie să credem că toată căldura și toate mișcările care sunt în noi, în măsura în care nu depind deloc de gândire, nu aparțin decât trupului.

V. Este o greșeală să se creadă că sufletul dă trupului căldura și mișcarea

În felul acesta vom evita o eroare de mari proporții, căreia mulți i-au căzut victimă, încât sunt de părere că este principala cauză care a împiedicat până acum explicarea pasiunilor și a altor chestiuni care țin de suflet. Ea constă în aceea că, văzând că toate corpurile moarte sunt lipsite de căldură și apoi de mișcare, oamenii și-au imaginat că absența sufletului făcea să înceteze aceste mișcări și oprise această căldură; prin urmare, au crezut, fără temei, că toată căldura noastră naturală și toate mișcările trupului nostru depind de suflet, pe când ar fi trebuit să gândească, dimpotrivă, că sufletul nu ne părăsește în clipa morții decât din cauză că această căldură încetează, iar organele care servesc la mișcarea corpului nu mai funcționează.

VI. Care este deosebirea între un corp viu și unul mort

Așadar, pentru a ne feri de această eroare, vom considera că moartea nu se produce niciodată din vina sufletului, ci numai pentru că una dintre principalele părți ale corpului se strică; și vom socoti că trupul unui om viu se deosebește de acela al unui om mort așa cum un ceas sau orice alt automat (adică orice altă mașinărie care se mișcă singură), atunci când este asamblat și posedă în sine principiul corporal al mișcărilor pentru care a fost conceput, cu tot ceea ce este necesar pentru a funcționa, se deosebește de același ceas, atunci când este stricat și principiul mișcării sale a încetat să mai acționeze.

VII. Scurtă explicație despre părțile corpului și câteva dintre funcțiunile sale

Pentru a mă face mai ușor de înțeles, voi explica aici, pe scurt, întreaga alcătuire a mașinării trupului nostru. Nu este nimeni care să nu știe deja că avem în noi o inimă, un creier, un stomac, mușchi, nervi, artere, vene și alte lucruri de acest fel; mai știm și că toată carnea pe care o mâncăm coboară în stomac și în intestine, de unde sucul ei, curgând în ficat și prin vene, se amestecă cu sângele pe care îl conține și astfel mărește cantitatea totală. Cei care au auzit cât de cât vorbindu-se despre medicină cunosc, în plus, cum e alcătuită inima și cum poate sângele din vene să curgă cu ușurință din vena cavă în partea dreaptă a inimii, de acolo să treacă în plămân prin vasul pe care-l numim venă arterială¹, apoi să se întoarcă de la plămân în partea stângă a inimii prin vasul denumit arteră venoasă² și, în sfârșit, să treacă de acolo în marea arteră, ale cărei ramuri se răspândesc în tot corpul. Aceia pe care autoritatea anticilor n-a reușit să-i orbească pe deplin, și care au vrut să deschidă ochii pentru a cerceta părerea lui Hervaenius³ despre circulația sângelui, nu se îndoiesc de faptul că venele și arterele corpului sunt ca nișe pârâiașe prin care sângele curge repede, neconținut, pornind din cavitatea dreaptă a inimii prin vena arterială, ale cărei ramuri se întind până la plămân și se unesc cu acelea ale arterei venoase, și trecând prin aceasta din urmă de la plămân până la partea stângă a inimii; apoi, de acolo se duce în marea arteră, ale cărei ramuri, răspândite în tot restul corpului, se unesc cu ramurile venei, care

1. Este vorba, de fapt, de artera pulmonară. (n. tr.)

2. Vena pulmonară. (n. tr.)

3. William Harvey (1578-1657) – medic și fiziolog englez care a descris pentru prima dată circulația sangvină în organismul uman. (n. tr.)

transportă același sânge în cavitatea dreaptă a corpului, astfel că aceste două cavități sunt ca niște ecluze, prin fiecare dintre ele trecând tot sângele la fiecare tur al corpului. În plus, se știe că toate mișcările membrilor depind de mușchi, și că acești mușchi se opun unii altora, în așa fel încât, atunci când unul se scurtează, trage spre el partea corpului de care este legat, ceea ce duce la alungirea simultană a mușchiiului care-i este opus; apoi, dacă în alt moment se întâmplă ca acesta din urmă să se scurteze, el determină alungirea celui dintâi și trage spre el partea de care este legat. În sfârșit, se știe că toate aceste mișcări ale mușchilor, asemenea tuturor simțurilor, depind de nervi, care sunt ca niște fire foarte subțiri sau ca niște mici tuburi pornind de la creier, și conțin, la fel ca acesta, un anume aer sau vânt foarte subtil pe care-l denumim impuls animal.

VIII. Care este principiul tuturor acestor funcțiuni

Nu toată lumea știe însă care este modul în care aceste impulsuri animale și acești nervi contribuie la mișcări și la simțuri, nici care este principiul corporal care le face să acționeze; acesta este motivul pentru care, deși am spus câte ceva despre acest lucru în alte scrieri, voi arăta aici succint că, în timpul vieții noastre, în inima noastră există o căldură neîncetată, un soi de foc întreținut de sângele din vene, iar acest foc este principiul corporal al tuturor mișcărilor membrilor noastre.

IX. Cum se desfășoară mișcarea inimii

Primul său efect este acela că dilată sângele care umple cavitățile inimii; din această cauză, sângele, având nevoie să ocupe un spațiu mai larg, trece năvalnic din cavitatea dreaptă în vena arterială, și din cea stângă în marea arteră; apoi, această dilatare încetând, un nou sânge intră din vena

cavă în cavitatea dreaptă a inimii și din artera venoasă în cea stângă; aceasta pentru că la intrările acestor patru vase sunt niște membrane fine așezate astfel încât sângele nu poate intra în inimă decât prin ultimele două și nu poate ieși decât prin celelalte două. Sângele proaspăt intrat în inimă curge neîncetat, apoi este dilatat iarăși, ca acela de dinainte; în aceasta constă pulsul ori bătaia inimii și a arterelor; astfel că această bătaie se repetă ori de câte ori un nou sânge pătrunde în inimă. De asemenea, ea conferă sângelui mișcarea sa și îl face să curgă fără încetare, foarte repede, prin toate arterele și venele; pe această cale, el transportă căldura dobândită în inimă la toate celelalte părți ale corpului și le servește drept hrană.

X. Cum se produc în creier impulsurile animale

Cel mai vrednic de luat în seamă este faptul că părțile cele mai vii și mai subtile ale sângelui, pe care căldura le-a rarefiat în inimă, intră neîncetat, în cantitate mare, în cavitațiile creierului. Iar motivul pentru care ele se îndreaptă într-acolo și nu în altă parte este acela că sângele care iese din inimă prin marea arteră ține cursul în linie dreaptă spre acel loc și, neputând pătrunde în întregime, deoarece nu sunt decât niște trecători foarte strâmte, se strecoară numai componentele lui cele mai agitate și mai subtile, în timp ce restul se răspândește în alte părți ale corpului. Or aceste elemente foarte subtile ale sângelui alcătuiesc impulsuri animale; și, în acest scop, nu au nevoie să fie modificate defel în creier, în afara faptului că acolo sunt separate de celelalte părți ale sângelui, mai puțin subtile: căci elementele pe care le numesc eu aici impulsuri nu sunt decât niște corpuri, și nu au altă proprietate decât aceea că sunt niște corpuri foarte mici și care se deplasează foarte repede, ca părțile flăcării care iese dintr-o torță; astfel că nu se opresc nicăieri și, pe măsură ce unele intră în cavitațiile creierului, altele ies îndată prin porii care constituie substanța sa, acei pori conducându-le

în nervi și de acolo în mușchi, prin intermediul cărora mișcă trupul în toate modurile în care poate fi mișcat.

XI. Cum se înfăptuiesc mișcările mușchilor

Singura cauză a tuturor mișcărilor membrilor este faptul că unii mușchi se scurtează, iar cei opuși lor se alungesc, după cum s-a spus deja; iar singura cauză care face ca un mușchi și nu opusul său să se scurteze este faptul că spre el vin ceva mai multe impulsuri de la creier decât spre celălalt. Aceasta nu înseamnă că impulsurile care vin imediat de la creier sunt de ajuns pentru a pune în mișcare mușchii, dar ele determină celelalte impulsuri, care se găsesc deja în acești doi mușchi, să iasă de îndată dintr-unul și să treacă în celălalt; astfel, cel din care ies devine mai lung și mai lax, iar cel în care intră, umflat de ele, se scurtează și trage membrul de care este legat. Lucrul acesta este ușor de imaginat, dacă știm că există foarte puține impulsuri animale care se îndreaptă neconținut de la creier spre fiecare mușchi, însă există întotdeauna multe altele închise în același mușchi; acestea se deplasează foarte repede, uneori doar învârtindu-se în loc, atunci când nu găsesc un spațiu deschis pentru a ieși, altelei scurgându-se în mușchiul opus, mai ales că în fiecare dintre acești mușchi există mici deschizături prin care impulsurile pot trece de la unul la altul. Deschizăturile sunt dispuse în așa fel încât, atunci când impulsurile care vin de la creier spre un mușchi au ceva mai multă forță decât cele care se îndreaptă spre celălalt, se deschid toate intrările prin care impulsurile din celălalt mușchi pot trece în primul și, simultan, se închid toate cele prin care impulsurile din primul pot trece în al doilea; în acest mod, toate impulsurile aflate înainte în acești doi mușchi se reunesc în foarte scurt timp într-unul din ei și, prin urmare, îl îngroașă și îl scurtează, pe când celălalt se alungește și se relaxează.